

Mateusz Pawlak

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy

im. Jana Długosza w Częstochowie

Wydział Humanistyczny

Instytut Historii

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Okupacja niemiecka na ziemiach polskich w polskiej edukacji historycznej (1944-2017)

W niniejszej rozprawie doktorskiej jej autor zaprezentował obraz okupacji niemieckiej na ziemiach polskich w poszczególnych programach nauczania oraz podręcznikach historii, które opracowano w Polsce Ludowej, PRL i III RP (w cezurze czasowej 1944-2017). Na przykładzie 63 wybranych programów nauczania oraz 57 wybranych książek szkolnych przedstawił najważniejsze różnice, jakie występowały w obydwu ustrojach państwowych, w odniesieniu do charakterystyki głównej problematyki. Ponadto jednym z zamiarów twórcy powyższej dysertacji doktorskiej było również wyróżnienie oraz uporządkowanie określonych zagadnień, które stanowiły części składowe wątku okupacji niemieckiej, w celu ich aktualizacji. Autor zwrócił także uwagę na fakt, że za granicą problemem w różnorodnych środkach masowego przekazu, w wywiadach polityków, dziennikarzy lub znanych osób, słyszy się albo czyta, o tzw. „polskich obozach koncentracyjnych”, czy też o tym, że Polacy brali udział w Holocauście (na równi z Węgrami i Niemcami). Ten brak precyzji oraz nie prawidłowe informacje sprzyjają upowszechnianiu błędnych stwierdzeń i zafałszowaniu dziejów. Dlatego też w narracji doktorskiej kilkakrotnie wspomniano o tym, że to Niemcy byli odpowiedzialni za wszelkie zbrodnie na Żydach oraz Polakach. Naziści bowiem realizując swoją politykę terroru stosowali różnorakie represje wymierzone w ludność cywilną. Organizowali, np. obozy koncentracyjne, obozy zagłady, łapanki uliczne, przeprowadzali eksterminację inteligencji, stosowali restrykcje gospodarcze i kulturalne, zmuszali do podpisywania *Volsklisty*, przesiedlali, rabowali i germanizowali.

Należy stwierdzić, że badania przeprowadzone przez autora rozprawy doktorskiej doprowadziły w ostateczności do wyszczególnienia dziewięciu podstawowych grup tematycznych, składających się na analizowany wątek główny. W związku z tym objaśniono:

wyjazd polskich przywódców z II RP do Rumunii we wrześniu 1939 roku; niemieckie obozy koncentracyjne, obozy zagłady, prześladowanie Żydów i Romów; represje niemieckie wobec ludności cywilnej na okupowanych ziemiach polskich; stosunki polsko-żydowskie oraz kolaboracja narodu polskiego i żydowskiego z okupantem; rząd na uchodźstwie; polska lewica na ziemiach okupowanych i w ZSRS; Polskie Państwo Podziemne; polski i żydowski ruch oporu; Powstanie Warszawskie. Wszystkie te wspomniane kwestie zostały szczegółowo wyjaśnione w tekście podstawowym bądź w przypisach. W zależności od okresu polskiej szkolnej edukacji historycznej, autorzy wybranych programów nauczania i podręczników historii różnorako rozkładali akcenty i kładli naciski na elementy, które chcieli podkreślić w danym czasie, równocześnie marginalizując i pomniejszając znaczenie innych zagadnień.

Nadmienić również wypada, że bezpośrednio w tekście dysertacji lub w jej przypisach objaśniono dokładnie 330 kwestii związanych z wątkiem okupacji niemieckiej na ziemiach polskich (w nieznacznej liczbie znalazły się tu sprawy poświęcone dydaktyce historii). Obejmowały one: 87 wydarzeń historycznych, 74 biogramy postaci oraz 169 terminów i przypisów wyjaśniających.

Analizowana zasadnicza tematyka została także omówiona za pośrednictwem elementów pozatekstowych podręcznika historii. Stało się tak, ponieważ oprócz opisywania jej w tekstach autorskich, twórcy opracowań szkolnych zamieszczali liczne zdjęcia, mapy, tabele, wykresy, diagramy, schematy, obrazki, ilustracje, ryciny i infografikę. Obrazowano na nich różne zagadnienia.

W programach nauczania oraz podręcznikach historii dopuszczono się również kilkunastu błędów merytorycznych, nadinterpretacji, przeinaczeń lub pomyłek językowych. Stanowiły one jednak w ostateczności niewielki procent na tle wszystkich omówionych książek szkolnych. Ich znaczenie było sporadyczne oraz epizodyczne. Autor dysertacji przedstawił je wszystkie oraz dokonał ich korekty. W czasach Polski Ludowej i PRL były one uwarunkowane głównie procesem ideologizacji i cenzury oraz podporządkowaniem nauki historycznej, która miała służyć ówczesnej władzy i być ukazywana w zgodzie z wykładnią marksistowską.

Słowa kluczowe: okupacja niemiecka, ziemie polskie, polscy przywódcy emigracyjni, niemieckie obozy koncentracyjne, obozy zagłady, Auschwitz-Birkenau, Holocaust, Shoah, getta, cyklon B, komory gazowe, krematoria, eksterminacja, ludobójstwo, wysiedlenia, łapanki uliczne, represje gospodarcze i kulturalne, więzienia, terror, egzekucje, Akcja AB,

„Akcja Specjalna Kraków”, szmalcownicy, policja granatowa, Judenraty, rząd na uchodźstwie, sprawa katyńska, Polskie Podziemie, Armia Krajowa, walka cywilna i zbrojna, Powstanie Warszawskie, ruch oporu, tajne nauczanie, prasa konspiracyjna, kolaboracja, bitwa pod Lenino, powstanie w getcie warszawskim, program nauczania, podręcznik historii, szkolna edukacja historyczna.